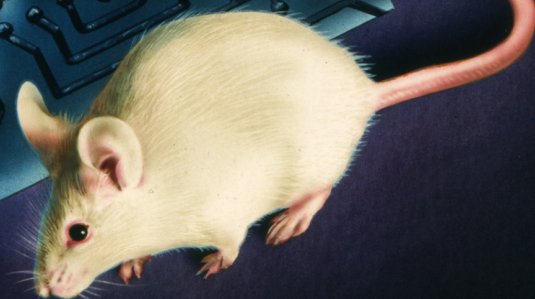

Daniel Keyes

RŮŽE PRO ALGERNON

ARGO

Daniel Keyes

RŮŽE PRO ALGERNON

Daniel Keyes

RŮŽE PRO ALGERNON

ARGO

Přeložil Richard Podaný

© Argo, 2016

Copyright © 1959, 1966 by Estate of Daniel Keyes

Translation © Richard Podaný, 2000

Cover art © 2000 by Chris Moore

ISBN 978-80-257-1905-3 (váz.)

ISBN 978-80-257-1983-1 (e-kniha)

*Mé matce
a památce mého otce*

Ale pokud by kdo měl rozum, řekl jsem já, pamatoval by si, že zrak je zde narušen dvojmo, a to ze dvou důvodů: přechází-li se ze světla do tmy a naopak ze tmy do světla. Uzná-li, že se totéž děje i s duší, už by se nerozumně nesmál, když by některou spatřil, jak je zmatená a neschopná na něco hledět, nýbrž přihlížel by k tomu, zda ona duše přichází z jasnějšího života a je z nezvyku oslepena tmou – nebo zda naopak vchází z větší nevědomosti do jasnější oblasti a je naplněna zářnějším třpytem. Potom by jedné z nich pro její stav a životní běh blahorečil, ale druhou by litoval – a kdyby se jí chtěl smát, byl by jeho smích méně směšný než smích nad tou, která sestupuje ze světla.

Platón: Ústava
(překlad Radislav Hošek)

PŘEDMLUVA

(pro znalé příběhu)

Růže pro Algernon nejsou jen nádherně zdařilá ukázka krásné literatury, ale také pozoruhodná umělecká syntéza mapující cestu, která je zároveň intelektuálně stimulující a citově hluboká. Málokdy narazíte na jakékoli dílo, které vyvolává tolik otázek o nejhlubších kořenech lidských motivů, ctížádostí a chování. Já jsem na tento román narazila poprvé asi před deseti lety.

Děj se točí kolem Charlieho, který má nízké IQ, ale stane se subjektem pokusu, jenž mu má inteligenci zvýšit. A jak dělá pokroky v myšlení, mění se i jeho vztahy se všemi lidmi – on si lépe uvědomuje je, oni zase velmi nervózně vnímají to, jakými skoky postupuje jeho porozumění a chápání. Zároveň s tím se posouvají i jeho citové vztahy s ostatními, sílí a zase slábnou spolu s tím, jak jeho neustále vzrůstající duševní schopnosti dostihují a potom předstihují ty jejich.

Mně osobně už jen vzpomínka na tuhle knihu stačí k tomu, aby mě přiměla k slzám, ani ji nemusím číst. Charlieho příběh není jen osobní, on také odráží pouť nás všech skrz rostoucí sebeuvědomění a vědomí, rozloučení s nevinností a přechod k vědění. Se mnou osobně souzní hned z několika důvodů. Za prvé jsem byla jedináček, dítě středostavovských akademiků, a žila jsem v oblasti, kde bydleli hlavně dělníci, což pro mě také znamenalo uvědomit si, že všichni vrstevníci nejsou tak stejní jako já, jak jsem si myslela, když jsem byla maličká; připadali mi přátelští a samý smích, ale záviděli mi a vysmívali se mi – a ten otřes pořád bolestivě cítím někde hluboko v duši. Za druhé mě jako spisovatelku ohromilo, s jakou hloubkou a šíří Keyes zkoumá to, co se

dá v zásadě shrnout otázkou: „Byli byste radši Sókratem, anebo spokojeným vepřem?“

Když se Charlie dostane na vrchol svých duševních schopností, je vysloveně osamělý a téměř nelidský, protože taková je síla jeho vědomí a posedlost pokračováním ve vlastním průzkumu. Odjakživa jsem měla pocit, že takový osud čeká i na mě, a proto jsem často sabotovala všechny vlastní elitářské sklony. Honem musím také dodat, že jsem neměla ani ponětí, nakolik je můj odhad situace realistický, ale prostě mi to připadalo až příliš možné. Tenhle obrovský boj proti negativním dopadům odcizení, ale zároveň i romantická, téměř gotická láska k odcizení, je ústředním motivem science fiction a mého vztahu k ní.

Potom přijde Charlieho pád. Stejně jako všichni vidíme, jak se k nám kradmo blíží stáří i s možným ponížením, rovněž Charlie sleduje, jak se jeho jediný zbylý společník, laboratorní myš Algernon, znovu propadá od inteligence k hlouposti, od zájmu k lhostejnosti, senilitě a smrti. Nakonec se Charlie vrátí do bodu, z něhož vyšel; na počátku, dokud byl šťastným prasátkem, to bylo šťastné místočko, ale teď, vinou jeho vzpomínek na minulé události, už ví, že tak šťastné nikdy nebylo.

Vzpomínám si, jak jsem tenhle příběh poprvé dočetla a v tom okamžiku mi došlo, co znamená jeho podivný, neodbytný název, a já pocítila plný dopad celého příběhu ve světle jeho posledních stránek – a taková věc se stává jedinečnou tehdy, když je příběh tak dobře vystavěn jako tenhle. Takový pocit je těžko polapitelný a je to svatý grál všech romanopisců. Bez váhání jsem věděla, že stojím před uměleckým dílem. A tohle slovní spojení nepoužívám lehkově. Na celém světě mě nenapadá moc předmětů a jevů, které bych tak označila zcela od srdce. Tohle je jedno z těch pramála dokonalých děl, která dobře a po dlouhé úvaze porozuměla svému námětu a podávají jej s nesmírnou lidskou vřelostí, ale i mrazivou, nechybující precizností.

Námětem, o který tu jde, je inteligence, a co důležitějšího, otázka, co považujeme na lidském intelektu za hodnotné a proč. Ale

kdybychom řekli jen to, zapomínali bychom, že je to také podstatný román o lidské existenci, o touze po lásce a přijetí druhými, spojený s nechybujícím ostrším ohromného sebeuvědomění a vhledu do hloubi věcí – což je potenciálně smrtící spojení, jemuž málokdo z nás unikne bez nějakého šrámu na duši.

Justina Robsonová

pracovní hlášení č1 tř. březen

Doktor Štraus mi říkal ať oteřka zapysuju šechno co myslim a co si pamatuju a kašdou vjec co se mi stane. No já fakt nevím ale von říkal že je to významný aby vjeděli jesli mě můšou poušít. Snat mě budou moc poušít poněvač slečna Kynyjanová říká že bych se snat moch stát chitří. Chtěl bich bít chitří. Menuju se Charlie Gordon a pracuju v Doneroví pekárně a pan Doner mi dává 11 dolarů tejdne a chleba a jiní pečivo gdyš chci. Je my 32let a za mněšýc budu mít naroseniny. Řikal sem doktorovi Štrausovi a profesorovi Nemurovi že nepýšu dobře ale on říkal že to nevaďí že můžu psát jako mluvým a jako pýšu kompo sice ve tříďe slečny Kynyjanoví v býkminovým zdjelávacim středizku pro retradovaný dospjelý kam chodim třikrát tídně kdyš mám po práci. Doktor Štraus říká ať toho pýšu hodně moc šecko co myslím a šecko co se mi stane ale mñe uš ñic nemůžē napadnout protoše uš nemám co psát a proto pro dneska toho nechám. Súctou Váž Charlie Gordon.

pracovní hlášení č2 štvr. březen

Dnezka se mnou dělaly tezt. Mislím že sem to neudělal a mislím mñe teřka nepoušijou. Začlo to tak že přídu do profesoroví Nemuroví kanceláře jak mi řekly a jeho asiztentka mñě vzala ñekam gde bilo nad dveřemi napsáno katetra psich. a gde bily dlouhá chořba a spousta malích místností jenom se stoli a židlema. A v jední z řech místností byl milí pán a mñel bílí karty jako polití ingoustem. Říká posat se Charlie a uďelej si pohodlý a uvolñi se. Mñel bílí plážť jako doktor ale mislím že nebil doktor protože mi neřek abich otevřel usta a řek á. Nemñel ñic jiního neš ty bílí karty. Menuje se Bert. Jeho přímeñi sem zapomñel protože nemám moc dobrou pamñěť.

Nevjeděl sem co bude dělat a držel sem se na židli všemi sylami jako gdyš du ñegdy k zubařovi aš na to že Bert nejní añi zubař

ale když on mi pořád říkal ať se uvolním a to vždicki znamená že to bude bolet.

A Bert říká Charlie co to vidíš na tehle kartě. Já sem viděl rozlitý ingoust a bil sem velmi vistrašení ačkoli sem mňel v kapse svojí zajíčí pacsičku protože když sem bil malí chlapec vždicki sem ve škole u skoušek neprošel a rozlýval sem ingoust.

Povjedel sem Bertovi že vidím rozlitý ingoust na bílí kartě. Bert řek že ano a usmál se a mňe začalo bít líp. On počítat otáčel všechny karty a já sem mu říkal že někdo na ně všeci vilil ingoust černí a červení. Mislal sem si to je ale lehký test ale když sem stal a chtěl jít Bert mňe zastavil a řek Charlie ježte sme nezkončily. Ježte s těmi kartama něco musíme udelat. Nerozumňel sem mu ale vzpomňel sem si že mi doktor Straus říkal abich dělal šecko co skoušící bude chtít i když to nebudu chápat protože to je jenom skoužka.

Nepamatuju si moc dobře co Bert říkal ale pamatuju se že chtěl abich říkal co je na ingoustu. Já sem na ingoustu nič nevyděl ale Bert říkal že tam sou obráski. Žádní obráski sem neviděl. A fakt sem se je snažil vidět. Podržel sem si kartu blízko a pak zas moc daleko. Potom sem řek kdybich mňel sví bríle nejspíš bich viděl líp a že običejně nosím sví bríle jenom do byjokrafu nebo když se dívám na telku ale řek sem třeba bi mi pomohli vidět obráski v ingoustě. Tak sem si je nasadil a povídám tak teď se podívám na tu kartu zase a to bich se vsadil že teď to už najdu.

Ďesně sem se snažil ale počítat sem nemoh najít obráski a viděl sem jenom ingoust. Říkám Bertovi snad potřebuju noví bríle. Něco napsal na papír a já sem se začal bát že sem ve skoužce propat. Tak sem mu řek že to bil moc pjekní obrásek s ingousta s pjeknými tetškami všudy kolem okrajů ale on zavrťel hlavou že to taki neňi ono. Ptal sem se jestli jiní lidi vidí v ingoustě vjegy a on povídá ano oni si přectavujou rúsné obráski v těch kaňkách. Že pří se takoví rozlitý ingoust po papýře menuje kaňka.

Bert je moc milí a mluví pomalu jako slečna Kynyjanová ve sví třídě kam docházým na legce pro zaostálí dospjelí. Visvjetlyl mi

že to je grošákůf tezt. Řek že lidi viďejí v ingoustě rúzný vjeci. Já sem řek ukašte mi gde. On mi nič neukásal a jenom pořát říkal misli a přectavuj si že na tý kartě něco je. Řek sem mu že si přectavuju kaňku. Vřel hlavou že ani to není to správný. Řek řekni mi co ti to připomýná a nebo si přectavuj že to něco je. Zavřel sem na moc dlouho oči a přectavoval sem a potom sem řek já si přectavuju že to je celá láhef ingousta rozlitýho na bílí kartě. A jemu se zlomyla špyčska na tušce a pak sme stali a šly přič.

Mislím že sem ten grošákůf tezt neudělal.

3tí pracovný hlášeňi

5 břesen – Doktor Štraus a profesor Nemur říkaji že to s tím ingoustem na kartách nevaďí. Řek sem jim já sem ten inkoust na ně nevilil a nedokášu ftom ingoustu nič viďet. A oni řekli že mňe stejně snat poušijou. Řek sem doktorovi Štrausovi že slečna Kynyanová mi nígdy nedává takoví teztí jenom psání a čtení. Řek že mu slečna Kynyanová řekla že já sem její nejlepšejší žák v býkminoví škole pro retradovaný dospjelí já sem se fakt snažyl poňevatš já se chci fakt naučit chci to víc než jiný žáci co sou dokonce víc chitří než já.

Doktor Štraus se mňe ptá Charlie jak se stalo že sišel do tý býkminoví školi úplně sám. Jakeses o ní dosvěďel. Řek sem že si nepamatuju.

Profesor Nemur řek ale proč si se vůbec chťel naučit čízt psát a tak. Řek sem mu že sem celí život chťel bít chitří a ne hloupí a moje máma mi vždyckí říkala aď to skouším a učim se jako mi to říká slečna Kynyanová ale je to velmi těžké bít chitří a i gdyš se ve třídě u slečny Kynyanoví něco naučim tak toho moc za pominám.

Doktor Štraus si zapísával nějakí vjeci na papýr a profesor Nemur se mnou mluvył velmi vášně. Řek Charlie víš mi nevíme jak tenhle experamint bude působit na lidi protože sme ho skoušely zařim jenom na zvýřata. Řek sem že mi to řekla už

slečna Kynyjanová ale že mne ani nezáleží jesli bude bolet pretože sem silný a chci se moc snažit.

Jestli mi to dovolý chci se stát chitří. Řekli musíme taki mít dovolení ot tvojí rodiny ale stríc Herman který se o mne gdysi staral je mrtví a já si na příbusní nepamatuju. Nevyděl sem odce aňi matku aňi mlatšý seztru Normu už moc dlouhou dobu. Snat i oni už semřely. Doktor Štraus se mne ptal gde přetím šily. Řek že skuší jestli bi je přece jen nenašly.

Snat nebudu muset napísat těch pracovných hlášení moc protože my to trvá velmi dlouhou dobu a du usnout moc posdě a ráno ve práci sem pak moc unavený. Gimpy na mne křýčel protože sem upustyl tács s mnoho rohlíki co sem nes do pece na upečení. Rohlíki se ušpiňyli a on je musel omest neš je dal zase abi se pekli. Gimpy na mne křýči pořát gdyš ňjeco udelám špatně ale vlastně mne má rát protože je můj přítel. Jestly se stanu chitří to teda bude Gimpy překvapeňi.

pracovný hlášení 4

6 bř. – Propřípat gdybi mne poušili mnel sem dnezka i jiní blázniví teztí. Konali ve stejním domně ale v jiní malí teztovací míztností. Ta hodná paňi co mi je dávala mi řekla jakse jim říká a já sem ji poprosyl ad' my to napýše abich to moh správně uvézt do svího pracovného hlášení. **TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST.** Nevým první dvje slova ale vým co znamená test. Je to skouška a človjek ji musý udelat jinak dostane špatní známki.

Tenhle tezt vipadal snadní protože sem viděl obráski. Jenomše ona mne tektokrád nechťela abich říkal co je na obráskách. Bil sem stoho zmateňi. Řek sem jí že včera Bert řek abich řek co vyďím na obráskách. Řekla na tom nezáleží nebud' tenhle tezt je uplne jiní. A že mám vimíšlet příbjeji o těch lidích s obráskú.

Řek sem jak mám vimíšlet příbjeji o lidích co je neznám. Řekla d'alej že jako a já řek to je ale lhaňi. Ňigdy neříkám lši protože gdyš sem bil malí lhalsem lši a obvikle sem bil bití. Mám v peňe-

šence fodka na kerí sem já a Norma a stríček Herman co mi sehnal dělat pomocního dělníka v Doneroví pekárne neš se stal mrtví.

A tak sem řek já bich moch říkat příbjehi o nich protože sem bidlel se stríčkem Hermanem dozt dlouho ale ta paňi o něm nechťela nič slišet. Řekla že ten tezt a ten druhí ten grošakúf tezt sou na rosvoj osopnosť. Rosesmál semse. Řek sem ji jak bi něgdo moch takovou vjec vo jakí mluvyła rozvýjet jenom s kartama politími ingoustem a se fodkami lidích co aňy nesná. Začala se tvářyt urašeňe a dala obráski zase přič. Bilo mi to jedno.

Řek bich že sem neuđelal ani ten druhí tetz.

Pak sem ji nakreslyl ňejakí obráski ale já nedovedu kreslyt moc pjeķně. Potom přišel ten druhí skoušeč Bert v bílím plážťi který se ale menuje Burt Selden jak mi řek a odved mňe do jiní místnozťi v tom samím 4pozchodí na býkminoví univrezíte a tam se na dveřích psalo PSYCHOLOGICKÁ LABORATOŘ. Burt řek že PSYCHOLOGICKÁ snamená tykající se misleňi a LABORATOŘ snamená místo gde provaďejí pokusi. Do tý dobi sem si myslel že je to jako gde vimisleli žvíkački a tak ale snat to spýš sou skládački a hri protože prezňe to sme tam dělaly.

Skládački mi moc nešli ot ruki protože bili rozlámaný a kusi se do đer nehodili. A hra bila lizt papýru s moc čár ve všeh smjerech co snich byli rámečki. Na jednom konci psalo START a na druhím CÍL. Řek mi že tý hře se říká lapyrink a že mám vzít tušku a jet s ňý od toho START až do CÍL a přitom nepřekřýžit aňi jednu čáru.

Já sem tomu lapyrinkovi moc nerozumjel a spotřebovaly sme moc papýrů. Potom Burt řek poďývej ňeco ťi ukážu zajdem do pokusný labarotoře snat ťi to pak bude výc jasný. Šly sme do 5pozchodý do jiní míztností se zpoustou klecý a zvyřad mjely tam opyce a ňejakí miše. Lekračňe to tam smrťelo jako ve hromaďe starích otpatkú. A bili tu jiní lidi v bílích plážťých a hráli si se zvířati aš sem si mislel je to něco jako obchod se zvířati ale oňi nebili zákasníci. Burt vitách z jední klece bílou miš a řek to je